

Сумський державний педагогічний університет імені А.С.Макаренка

Навчально-науковий інститут педагогіки і психології

кафедра соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор

Навчально-наукового

інституту педагогіки і психології

Світлана КОНДРАТЮК

28 серпня 2024 р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

галузь знань 02 Культура і мистецтво
(шифр і назва галузі знань)

спеціальність 028 Менеджмент соціокультурної діяльності
(шифр і назва спеціальності)

освітня програма Менеджмент соціокультурної діяльності
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
(назва)

мова навчання українська

Погоджено науково-методичною
комісією ННПП

28 серпня 2024 р.

Голова _____

Юлія БОНДАРЕНКО, доктор
педагогічних наук, професор

СУМИ 2024

Розробники:

МАКСИМОВСЬКА Наталія Олександрівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності.

ПОЛЯНИЧКО Анжела Олександрівна, кандидат педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності;

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри соціальної роботи і менеджменту соціокультурної діяльності

Протокол № 1 від 28 серпня 2024 року.

Завідувач кафедри
канд. пед. наук, доцент

Анжела ПОЛЯНИЧКО

**ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ТЕХНОЛОГІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ»**

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	бакалавр	Обов’язкова	
		Рік підготовки	
		I-й	I-й
		Семестр	
Загальна кількість годин – 150		I-й	I-й
		Лекції	
		30 год.	
		Практичні, семінарські	
		38 год.	
		Самостійна робота	
	80 год.		
	Консультації:		
2 год.			
	Вид контролю: залік		

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета поглибити підготовку фахівців з менеджменту СКД, сформувати уміння планування, реалізації та оцінювання результатів соціокультурної діяльності, виробити навички реалізації основних функцій менеджменту СКД в сучасному соціокультурному просторі інформаційної доби.

Завдання ...

- сформувати уявлення про специфіку менеджменту СКД в сучасному соціокультурному просторі;
- створити умови для оволодіння студентами основними вміннями з планування та реалізації менеджменту СКД;
- надати студентам можливості під час навчання на практиці здійснювати діяльність з розробки та реалізації програм й проектів соціокультурної діяльності ;
- здобуття студентами навичок аналізу, розробки, реалізації, мотивації, організації, контролю в різних закладах соціокультурної сфери.

Загальні компетентності: знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності; здатність проявляти та виявляти ініціативу та підприємливість; здатність діяти соціально відповідально та свідомо; здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях; здатність планувати та управляти часом; здатність приймати обґрунтовані рішення; здатність працювати в команді; навички міжособистісної взаємодії; здатність мотивувати людей та рухатися до спільної мети; визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань і взятих обов'язків.

Фахові компетентності: здатність опановувати сучасні теорії та моделі управління; визначати стратегічні пріоритети та аналізувати особливості місцевих, регіональних, національних та глобальних стратегій соціокультурного розвитку; планувати, управляти та контролювати виконання поставлених завдань та прийнятих рішень; здійснювати розподіл повноважень і відповідальності на основі їх делегування; здійснювати ефективні комунікації та розв'язувати конфліктні ситуації у професійній діяльності; розробляти та впроваджувати сучасні форми забезпечення міжкультурної та міждисциплінарної взаємодії; впроваджувати інноваційні ідеї для створення актуальних соціокультурних товарів та послуг з урахуванням тенденцій розвитку креативних індустрій; здатність аналізувати існуючу нормативно-правову базу стосовно менеджменту СКД; здатність до діяльності з реалізації функцій менеджменту СКД, здатність до цінування та поваги різноманітності, унікальності й мультикультурності особистості; здатність розробляти шляхи подолання проблем і знаходити ефективні методи їх вирішення через різноманітні інструменти менеджменту СКД; здатність до надання допомоги та підтримки клієнтам із врахуванням їх індивідуальних потреб, вікових відмінностей, гендерних, етнічних та інших особливостей, зокрема засобами соціокультурного проектування; здатність до застосування методів менеджменту для організації власної професійної діяльності та управління діяльністю фахівців; здатність до генерування нових ідей та креативності у професійній сфері.

Програмні результати навчання: визначати базові професійні поняття та використовувати термінологічний апарат менеджера соціокультурної діяльності; оцінювати сучасну соціокультурну ситуацію; ухвалювати обґрунтовані управлінські рішення; розуміти наукові принципи, що лежать в основі соціокультурної діяльності, ідентифікувати, формулювати і розв'язувати завдання зі спеціальності, інтегрувати теоретичні знання та практичний досвід; теоретично аргументувати шляхи налагоджування соціокультурної взаємодії, обґрунтовувати необхідність інноваційних соціокультурних змін, прийняття практичних рішень щодо покращення соціального добробуту та підвищення соціальної безпеки у сфері культури; використовувати стратегії індивідуального та колективного представництва інтересів різних соціальних груп в соціокультурному просторі; виявляти сильні сторони та залучати особистісні ресурси соціальних суб'єктів, ресурси соціальної групи і територіальної громади для встановлення міжкультурної взаємодії.

Перелік дисциплін, які мають бути вивчені раніше: соціокультурна діяльність, маркетинг в соціокультурній сфері та ін.

Очікувані результати навчання: спроможність здобувача вищої освіти вільно орієнтуватися у питаннях планування та організації соціокультурної діяльності в різних закладах культури в сучасних соціально-культурних умовах; визначати мету, зміст, методи, форми, засоби менеджменту СКД в клубних установах, музеях, бібліотеках, парках, тощо; прогнозування соціальних змін в результаті запровадження програм соціокультурної діяльності з різними соціальними суб'єктами з метою, профілактики, корекції, реабілітації їх соціальних проблем, інтеграції виховних і культурних впливів соціуму на позитивний соціальний розвиток особистості та соціальних груп.

Критерії оцінювання результатів навчання: досягнення мінімальних та максимальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом навчання. Зокрема, вільно теоретично аргументувати шляхи управління сучасними соціокультурними процесами, використовувати необхідні функції менеджменту СКД у різних закладах соціокультурного середовища; реалізація методів менеджменту СКД для вирішення соціальних проблем в предметному полі культури, створення умов для розробки маркетингових та фандрейзингових стратегій, попередження соціальних ризиків у процесі комунікації у внутрішньому та зовнішньому просторі організації; вільно визначати зміст діяльності менеджера СКД, зв'язки та межі компетенції установ та закладів соціально культурної сфери та інших організацій.

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання: командні проекти; аналітичні звіти, реферати, есе; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; студентські презентації та виступи на наукових заходах.

2. Програма навчальної дисципліни

Розділ 1. Теоретичні засади менеджменту СКД

Тема 1. Становлення та розвиток менеджменту СКД

Менеджмент як наука та мистецтво управління. Еволюція менеджменту, етапи та стадії.

Теоретична еволюція менеджменту. Соціально-культурна сфера як об'єкт управління.

Рівні управління соціально-культурною сферою. Особливості менеджменту в соціально-культурній сфері.

Тема 2. Процесуальні характеристики менеджменту СКД

Закономірності, принципи, задачі менеджменту СКД. Функції менеджменту СКД загальні та специфічні. Методи та механізми менеджменту СКД. Організації в соціально-культурній сфері.

Розділ 2. Технології менеджменту СКД

Тема 3. Планування, проектування, програмування в СКД

Технологія планування як інструмент менеджменту. Місія та стратегія в менеджменті СКД Соціально-культурне проектування.

Тема 4. Маркетинг в менеджменті СКД

Механізми маркетингу в соціально-культурній сфері, маркетинг послуг. Соціальний маркетинг в СКД. Стратегія маркетингу у соціально-культурній сфері

Тема 5. Управління комунікативними процесами в соціокультурній сфері

Комунікативні процеси в організаціях соціально-культурної сфери. Управління зовнішніми комунікативними потоками в менеджменті СКД. PR та реклама в соціокультурній сфері. Бренд та імідж в управлінні комунікативними процесами

Тема 6. Управління персоналом

Основи кадрового менеджменту в соціокультурній сфері. Управління соціальними ресурсами. Стилі керівництва організаціями соціокультурної сфери. Мотивація та стимулювання діяльності

Тема 7. Професійна компетентність менеджера СКД

Складові професійної культури менеджера СКД, вимоги до особистих та ділових якостей фахівця, етичні аспекти професійної взаємодії. Ділове спілкування та попередження конфліктів

Тема 8. Фандрейзинг в соціально-культурній сфері

Управління фінансами та соціальне партнерство в менеджменті СКД. Фандрейзинг як технологія залучення позабюджетних коштів. Етапи фандрейзингової компанії

Тема 9. Ділова культура організації

Ділова культура та внутрішній клімат в колективі. Організаційна культура організацій соціально-культурної сфери. Корпоративна культура в СКД. Фірмовий стиль організації

Тема 10. Технологія ухвалення рішень в менеджменті СКД

Постановка цілей та вироблення альтернатив для ухвалення рішення. Оптимізація та оцінка виважених рішень.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин												
	денна форма						Заочна форма						
	усього	у тому числі					усього	у тому числі					
		л	п	с	інд	с.р.		л	п	с	інд	с.р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
<i>Розділ 1. Теоретичні засади менеджменту СКД</i>													
Тема 1. Становлення та розвиток менеджменту СКД	13	4		4		5							

Тема 2. Процесуальні характеристики менеджменту СКД	13	4	4	5							
Разом за розділом 1	26	8	8	10							
<i>Розділ 2. Технології менеджменту СКД</i>											
Тема 3. Планування, проектування, програмування в СКД	13	4	4	5							
Тема 4. Маркетинг в менеджменті СКД	13	4	4	5							
Тема 5. Управління комунікативними процесами в соціокультурній сфері	11	4	2	5							
Тема 6. Управління персоналом	11	4	2	5							
Тема 7. Професійна компетентність менеджера СКД	13	4	2	7							
Тема 8. Фандрейзинг в соціально-культурній сфері	11	4	2	5							
Тема 9. Ділова культура організації	11	4	2	5							
Тема 10. Технологія ухвалення рішень в менеджменті СКД	11	4	2	5							
Разом за розділом 2											
Усього годин	120	40	28	52							

Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Основні характеристики етапів розвитку менеджменту СКД	4
2	Наукові школи менеджменту в соціокультурній діяльності	4
3	Теоретичні засади менеджменту СКД	4
4	Провідні функції менеджменту СКД	4
5	Маркетинг та фандрейзинг у менеджменті СКД	2
		18

Теми практичних занять

№	Назва теми	Кількість
---	------------	-----------

з/п		годин
1	Технології планування та проектування в менеджменті СКД: побудова дерева цілей	2
2	Аналітична робота з моніторингу сайтів і закладів сучасного соціокультурного простру	2
3	Навчальний квест з управління комунікативними процесами в менеджменті СКД	2
4	Навчальний тренінг з управління персоналом в менеджменті СКД	2
5	Соціокультурне проектування: розробка та презентація авторського креативного проекту	2
	Разом	10

Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Пошукове заняття з узагальнення теорії менеджменту СКД	5
2	Функціональні технології в менеджменті СКД (таблиця)	5
3	Цілепокладання в менеджменті СКД: аналітична доповідь	5
4	Мотивація в менеджменті СКД: схематизація	5
5	Підготовка ділової гри з управління персоналом	5
6	Брендінг та імідж: розробка основних елементів	5
7	Корпоративна культура в сучасних умовах	7
8	Технологія розробки соціокультурного проекту: робота в малих групах	5
9	Технологія прийняття рішень: розробка презентації	5
10	Створення універсальної організації в соціокультурній сфері	5
	Разом	52

3.Форми навчання

Лекції, практичні та семінарські заняття

4.Методи навчання

Метод проблемного викладання, частково-пошуковий метод, кейс метод, ігрові методи (ділові ігри), тренінгові методи навчання

5.Форми поточного та підсумкового контролю

Усне опитування, письмове тестування, реферат, презентація, підсумковий контроль

Розподіл балів, які отримують студенти

Розділ 1		Розділ 2				Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	100
15	17	16	16	16	20	

Розподіл балів за формами контролю.

- відвідування заняття (пара) — 1;
- відповідь під час семінару — 3-5;
- виконання практичного завдання — 3-5;
- усне опитування — 1-2;
- письмове тестування — 3-5;
- підготовка та виступ з рефератом — 5-7

Можлива кількість балів, набраних до підсумкової форми контролю:

Залік — від 60 до 100 балів

Іспит — від 60 до 90 балів

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Методичне забезпечення

Пакет навчально-методичного забезпечення: робоча програма, конспект лекцій, методичні рекомендації до семінарських, практичних занять, самостійної роботи здобувачів вищої освіти.

Контрольні запитання з дисципліни "Менеджмент соціально-культурної діяльності"

1. Менеджмент СКД як наука та мистецтво управління.
2. Еволюція менеджменту, етапи та стадії.
3. Теоретична еволюція менеджменту, наукові підходи до його аналізу
4. Соціально-культурна сфера як об'єкт управління.
5. Рівні управління соціально-культурною сферою.
6. Особливості менеджменту в соціально-культурній сфері.
7. Закономірності, принципи, задачі менеджменту СКД
8. Функції менеджменту СКД загальні та специфічні.
9. Методи та механізми менеджменту СКД
10. Організації в соціально-культурній сфері
11. Технологія планування як інструмент менеджменту
12. Місія та стратегія в менеджменті СКД
13. Соціально-культурне проектування
14. Механізми маркетингу в соціально-культурній сфері, маркетинг послуг
15. Соціальний маркетинг в СКД
16. Стратегія маркетингу у соціально-культурній сфері
17. Комунікативні процеси в організаціях соціально-культурної сфери
18. Управління зовнішніми комунікативними потоками в менеджменті СКД
19. PR та реклама в соціокультурній сфері
20. Бренд та імідж в управлінні комунікативними процесами
21. Основи кадрового менеджменту в соціокультурній сфері
22. Управління соціальними ресурсами в менеджменті СКД
23. Стилі керівництва організаціями соціокультурної сфери

24. Мотивація та стимулювання діяльності фахівців організації
25. Ділове спілкування та попередження конфліктів
26. Управління фінансами та соціальне партнерство в менеджменті СКД
27. Фандрейзинг як технологія залучення позабюджетних коштів та інших ресурсів
28. Етапи фандрейзингової компанії
29. Ділова культура та внутрішній клімат в колективі
30. Організаційна культура організацій соціально-культурної сфери
31. Корпоративна культура в СКД
32. Фірмовий стиль організації
33. Технологія ухвалення рішень в менеджменті СКД

5. Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Аугустинайтис А., Абарюс П. Информационный менеджмент: наука и преподавание [Електрон.ресурс].-Спосіб доступу: URL: <http://www.nbuv.gov.ua/>.-Загол. з екрану.
2. Басва О.В. Основы менеджменту: практикум / О.В. Басва, Н.І.Новальська, Л.О. Згалат-Лозинська. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 524 с.
3. Батенко Л. П., Загородніх О. А., Ліщинська В. В. Управління проектами: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 2003. — 231 с.
4. Бушуев С. Д., Морозов В. В. Динамическое лидерство в управлении проектами. — К.: УАУП, 1999. — 311 с.
5. Виноградський М.Д., Виноградська А.М., Шканова О.М. Управління персоналом. 2-е видання: Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2009 – 502 с.
6. Гагоорт Г. Менеджмент мистецтва: підприємницький стиль / Г.Гагоорт – Львів: Літопис, 2008. – 358 с.
7. Гірняк О.М. Менеджмент: теоретичні основи і практикум / О. Гірняк, П.П. Лазановський. – К.: Магнолія-плюс, 2003. – 336 с.
8. Гончарова Н.І. Документаційне забезпечення менеджменту: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 260 с.
9. Грей К.Ф., Ларсон Э.У. Управление проектами: Практическое руководство. – М.: Дело и Сервис, 2003. – 528 с.
10. Гринберг А.С. Информационный менеджмент: Учебное пособие для вузов/ А.С. Гринберг, И.А. Король. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. - 415 с.
11. Гріфін Р. Основы менеджменту: Підручник / Р. Гріфін, В. Яцура –Львів: БаК, 2001. – 624 с.
12. Доти Дороти И. Паблицити и паблик рилейшнз / Перевод с англ. Издание 2-е, стереотипное - М.: Информационно-издательский дом "Филинь", 1998.-288 с.
13. Європейська програма оглядів національних культурних політик. Рада культурної співпраці, березень 2007. www.mincult.gov.ua
14. Катлип, Скотт, М., Сентер, Аллен, Х., Брум, Глен, М. Паблик рилейшнз. Теория и практика. - М.: Издательский дом "Вильяме", 2000. - 624 с.
15. Кириллова Н. Медиа-культура: от модерна к постмодерну. – М.: Академический проект, 2005. – 445 с.
16. Кічурчак М. Особливості підприємницької діяльності в мистецькій сфері // Регіональна економіка. – 2000. - № 1. – С.176-180.
17. Клайм Р., Лудин И. Ноев проект: Секреты практического проектного менеджмента. – СПб: Весь, 2002. – 320 с.
18. Кольбер Ф. Маркетинг у сфері культури та мистецтва. Львів. „Кальварія”, 2004.
19. Королько В. Г. Паблік рилейшнз. Наукові основи, методика, практика. Підручник, 2-е вид. доп. - К.: Видавничий дім "Скарби", 2001. - 400 с.
20. Костров А.В. Основы информационного менеджмента: Учебное пособие/ А.В. Костров. - М.: Финансы и статистика, 2003. - 336 с.
21. Котлер Ф., Боуэн Дж., Мейкенз Дж. Маркетинг. Гостеприимство, туризм.

22. Кредісов А.І. Менеджмент в історичному розвитку як теорія / А.І.Кредісов. – К.: Знання України, 2009. – 515 с.
23. Кузьмін О.Є. Основи менеджменту / О.Є. Кузьмін, О.І. Мельник. – К.:Академвидав, 2007. – 462 с.
24. Культурна політика України – оцінка міжнародних експертів. Рада Європи.
25. Лодон Дж. Управление информационными системами: Учебник/ Дж. Лодон, К. Лодон. - 7-е изд.. - СПб.: Питер, 2005. - 912 с.
26. Мазурик З. Культурна політика в епоху глобалізації// народознавчі зошити. № 6, 2000,стор.961 – 965.
27. Матвієнко О.В. Основи інформаційного менеджменту: Навчальний посібник.- К.: Центр навчальної літератури, 2004.- 128 с.
28. Матвієнко О.В., Цивін М.Н. Інформаційний менеджмент: опорний конспект лекцій у схемах і таблицях.-К.: Центр навчальної літератури, 2006.-176с.
29. Менеджмент и маркетинг в сфере культуры :учеб. Пособие под ред. Е. Л.Шековой СПб. : Лань ; М., 2012
30. Менеджмент у сфері культури: Навчальний посібник. – Кн. 1, 2. Одеса. Центр практичного менеджменту культури, 2006.
31. Михайлова Л. І. Управління персоналом. Навчальний посібник. — Суми: ВАТ «СОД», видавництво «Козацький вал», 2003. —252 с.
32. Музей: менеджмент і освітня діяльність / упор. Г. Аартс, З. Мазурик. –Львів: Літопис, 2009. – 233 с.
33. Національний звіт про культурну політику в Україні. Представлений на засіданні Керівного комітету з культури Ради Європи, Страсбург, 10 травня 2007 року. www.mincult.gov.ua
34. Ньюсом Даг, Терк Джуди Ван Слайк, Крукеберг Дин. Все о публик рилейшнз. 7-е изд.; Пер с англ. - М.: Консалтинговая группа "Имидж-Контакт": ИНФА - М, 2001. -VIII, 628 с.
35. Онкович Г. Медіа-педагогіка і медіа-освіта: поширення у світі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://xvatit.com/new_education/novaja-sistema-obshhestvo-i-smi/1454-media-pedagogika-i-media-osvita-poshirennja-u.html
36. Переверзев М.П. Менеджмент в сфере культуры и искусства : учеб. Пособие М. : Инфра-М, 2007
37. Соколовский Н.К. Экономика социально-культурной сферы :учеб.-метод. Пособие Минск : БГЭУ, 2006
38. Стадник В.В. Менеджмент / В.В. Стадник, М.А. Йохна. – К.:Академвидав, 2007. – 471 с.
39. Сэм Блэк. Введение в публик рилейшнз. - Ростов н/Д: Феникс, 1998. - 320с.
40. Тарнавська Н.П. Менеджмент: теорія та практика: підручник длявузів. / Н.П. Тарнавська, Р.М. Пушкар, Тернопіль: Карт-бланш, 2008.– 490 с.
41. Тимошенко И. И., Соснин А. С Менеджер организации: Учеб. пособие для менеджера. — К.: Изд-во Европ. ун-та, 2001. — 350 с.
42. Тульчинский Г. Л. Менеджмент специальных событий в сфере культуры : учеб. Пособие СПб. : Лань ; М., 2010
43. Тульчинский Г.Л. Менеджмент в сфере культуры : учеб.пособие СПб. : Лань, 2001, 2009
44. Ярошевська Н.Б. Підприємництво і менеджмент: навч посібник для студентів не економічних спеціальностей / Н.Б. Ярошевська, Р.З. Берлінг, А.З. Гавриляк. – Львів: Новий світ, 2009. – 407 с.
45. Яцура В.В. Менеджмент: навчальний посібник / В.В. Яцура, О.П. Жук.– Львів: ЛНУ ім. Івана Франка, 2008. – 443 с.

Допоміжна

46. Киселева Т. Г. Основы социально-культурной деятельности / Т. Г. Киселева, Ю. Д. Красильников. — М. : Изд-во Моск. гос. ун-та культуры, 1995. — 136 с.

47. Пинто Дж.К. Управление проектами. – СПб: Питер, 2004. – 464 с
48. Потятиник Б. Медіа: ключі до розуміння. – Львів: Паіс, 2004. – 310 с.
49. Почепцов Г. Г. Паблік рилейшнз: Навч. посіб. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2000. -506 с.
50. Робінс С. П., ДеЧенцо Д. А. Основи менеджменту. К. „Основи”, 2002
51. Савельєва В.С., Єськов О.Л. Управління діловою кар’єрою. Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2007 - 176 с.
52. Скібіцька Л.І. Організація праці менеджера. Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2010. – 360 с.
53. Сладкевич В.П., Чернявський А.Д. Сучасний менеджмент організацій: Навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В.П. Сладкевич, А.Д. Чернявський. - К.: МАУП, 2007. – 488 с. –21 Бібліогр.: с.474-480.
54. Уткин Є.А. История менеджмента / Є.А. Уткин. – М.: ЕКСМОС, 1997.– 224 с.
55. Федоров А.В. Медиаобразование и медиаграмотность: Учеб. пособие для вузов. – Таганрог: Кучма, 2004. – 339 с.; Електронний варіант посібника на сайті: www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vchu/N157/N157p078-082.pdf
56. Ходаківський Є.І. та ін. Психологія управління. Навч. посібник. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 608 с.
57. Чумиков А. Н. Связи с общественностью: Учебное пособие. 3-е изд. - М.: Дело, 2001.- 296 с.
58. Шо Роберт Б. Ключи к доверию организации: Результативность, порядочность, проявление заботы. - М.: Дело, 2000. - 272 с.

Інформаційні ресурси

1. Бібліотека Харківської державної академії культури
2. Національна бібліотека України імені В.І.Вернадського
3. Харківська державна наукова бібліотека імені В. Г. Короленка
4. Інтернет-ресурси
 - Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: www.zakon.rada.gov.ua
 - Офіційний сайт Міністерства культури України. – Режим доступу: www.mincult.gov.ua
 - Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. – Режим доступу: www.kmu.gov.ua
 - Офіційний сайт Київської вищої школи PR-технологій. – Режим доступу: <http://www.prschool.kiev.ua>
 - www.pr-liga.org.ua
 - Офіційний сайт Інституту екології масової комунікації. – Режим доступу: www.mediaecology.org/
 - Офіційний сайт електронного журналу Телекритика. – Режим доступу: www.telekritika.ua
 - Офіційний сайт електронного журналу Медіакритика. <http://www.mediakrytyka.info>
 - www.mediaeducation.ru